

بررسی تاثیر میزان مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و اخلاق حرفه ای حسابرسان بر اثر بخشی حسابرسی داخلی

ناصر امیدوار

مدرس دانشگاه، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول).

nch1360@yahoo.com

مجید امیدوار شنیدی

دانشجوی دکتری حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.

majidom36@yahoo.com

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی تاثیر میزان مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و اخلاق حرفه ای حسابرسان بر اثربخشی حسابرسی داخلی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. روش تحقیق، توصیفی پیمایشی و گردآوری داده ها به صورت میدانی و از پرسشنامه استفاده گردید. جامعه آماری شامل مدیر عاملین و مدیران مالی و حسابداران و حسابرسان و بازرسان داخلی و روش نمونه گیری تصادفی ساده به تعداد ۲۶۰ نفر انتخاب شدند. سپس برای آزمون فرضیه های تحقیق از مدل رگرسیونی و مدل معادلات ساختاری استفاده شده است. یافته های حاصل از تحقیق حاکی از آنست که میزان مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و اخلاق حرفه ای حسابرسان بر اثربخشی حسابرسی داخلی تاثیر گذار است. بنابراین می توان نتیجه گرفت که اساس تغییرات مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و اخلاق حرفه ای بر اثربخشی گزارشات حسابرسی داخلی در شرکت ها تبیین پذیر است.

واژگان کلیدی: اخلاق حرفه ای، مسئولیت پذیری اجتماعی، حسابرسی داخلی.

مقدمه

امروزه همگان اذعان دارند که عملکرد شرکتهای تنها برحسب موضوعات مالی، ارزیابی و تفسیر نمی شوند بلکه عوامل دیگری نیز وجود دارند که نه تنها بهبود موضوعات مالی، بلکه بقا و جاودانگی غیرمالی شرکتهای را نیز تضمین می کنند. مسئولیت اجتماعی شرکت ها به ارائه روش هایی میپردازد که سازمان ها در فضاهای کسب و کار خود به آن عمل میکنند و پاسخگوی توقعات جامعه، انتظارات تجاری، قانونی، اخلاقی و اجتماعی آنان هستند. حسابرسان داخلی در شرکتهای نیز این اصول را در حدود حسابرسی و کنترلهای داخلی خود مبنا قرار داده بر کیفیت گزارشات حسابرسی به مدیران دخالت می دهند. در این خصوص در عملکرد شرکتهای، موانع موفقیت نیز بسیارند از جمله تنشهای درونی ناشی از پدیده های کم کاری، رفتارهای نادرست و غیر اخلاقی که موجب اتلاف منابع انرژی، فرصت و شادابی و توان نیروی انسانی و زمان میگردد. بنابراین در پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال اساسی هستیم که مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتهای و اخلاق حرفه ای بر اثربخشی گزارشات حسابرسی داخلی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد تاثیر گزار است یا خیر؟

بیان مساله

مسئولیت اجتماعی شرکتها بر چهار مؤلفهٔ مسئولیت اقتصادی^۱، مسئولیت قانونی^۲، مسئولیت اخلاقی^۳، مسئولیتهای بشردوستانه^۴ است. از لحاظ نظری، حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت با مشکلاتی مشابهی در تعریف مفهوم مسئولیت اجتماعی روبه رو میباشد. تعدد و چندگانگی روشها و ابعاد این مفهوم پیچیده، ارائه گزارش عینی از اجزای آن که بیشتر ذهنی و اغلب ارزیابی آن بر اساس معیارهای مربوط به زمینه های اخلاقی و یا اجتماعی میباشد را دشوار کرده است. اختلاس و فساد و رسوایی های مالی که در سالهای اخیر در گوشه و کنار دنیا از جمله ایران رخ داده، دامن گیر حسابرسان داخلی نیز بوده است. این موضوع باعث شده است که رعایت اخلاق حرفه ای در حسابرسی داخلی مورد تردید قرار گرفته و مشروعیت حسابرسی داخلی نیز در معرض خطر باشد رفتار حرفه ای نشان دهنده مجموعه های از قوانین و فضایل اخلاقی است و این قوانین اخلاقی برای وجود و تداوم حرفه ضروری هستند. لذا مراقبت حرفه ای مستلزم این است که حسابرسان داخلی از استانداردهای حرفه ای فنی و اخلاقی پیروی کند و تلاش نماید که مسئولیتهای حرفه ای خود به بهترین شکل ممکن انجام دهد و کیفیت خدمات را بهبود بخشد. با توجه به مطالب عنوان شده مساله پژوهش آن است که اخلاق حرفه ای و مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت کیفیت حسابرسی داخلی تا چه حد تاثیر دارد.

مبانی نظری

مسئولیت اجتماعی

مسئولیت اجتماعی شرکت اغلب به طبقات اقتصادی، اجتماعی و محیطی تقسیم میشود که با توجه به تعریف مرکز جهانی توسعه پایدار کسب و کار، به عنوان تعهد کسب و کار در توجه به توسعه اقتصادی پایدار، کار کردن با کارمندان، خانواده، جامعه ی محلی و به طور کلی جامعه در جهت بهبود کیفیت زندگی تعریف شده است. ایده ی اساسی مسئولیت اجتماعی شرکتها این است که آن منعکس کننده ضرورتها و پیامدهای اجتماعی موفقیت در کسب و کار میباشد. با این حال، در تمام تعاریفی که دانشمندان در مورد مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتها ارائه کرده اند، این باور عمومی وجود دارد که فراتر از تلاش برای به حداکثر رساندن سود شرکت، سازمانها و شرکتها نقشی حیاتی در حل مشکلات جامعه بازی میکنند.

اخلاق حرفه ای

اخلاق حرفه ای در حسابرسی دارای پیش فرض هایی است که بررسی آن نیازمند مفاهیم متعددی است. برای نمونه، مفهوم اخلاق چیست؟ چه کسی می تواند اخلاق را تجویز نماید؟ چه تجویزهایی اخلاقی هستند و در حیطه اخلاق می گنجد؟ و چه تجویزهایی اخلاقی نیستند؟ در زمره این پیش فرضها قرار می گیرند. پیاده سازی این پیش فرض ها در عمل کار آسانی نیست؛ اما بخش سخت اخلاق الزاما این نیست که حسابرس نمی داند چه کار باید انجام دهد، بلکه آن است که نمی داند چگونه باید خود را جهت مهیا ساختن برای انجام کار درست آماده نماید. حسابرس معمول با توجه به پیشینه مذهبی، خانوادگی، فرهنگی و اجتماعی خود تا حد زیادی با صداقت، وفاداری، راستگویی، رازداری و سایر ویژگی

¹ Economic responsibility

² Legal responsibility

³ Moral responsibility

⁴ Humanitarian responsibilities

های پسندیده اخلاقی آشنایی دارد، اما در چگونگی پیاده سازی این اصول اخلاقی در عمل حسابرسی ممکن است با مشکل مواجه شود. از سوی دیگر، هیچ توافق عمومی نسبت به اینکه هدف اصلی حسابرسی چیست نیز وجود ندارد و چون اهمیت اخلاق حرفه ای در حسابرسی بستگی به اخلاقی عمل کردن سیستم حسابداری و عملیات حسابرسی دارد عدم توافق نسبت به هدف حسابرسی باعث سردرگمی حسابرس در نحوه استفاده از اصول اخلاقی نیز میشود.

حسابرسی داخلی

حسابرسی داخلی دارای نقشی مهم و حیاتی در حاکمیت و عملیات سازمان است. زمانی که این واحد به صورت مؤثر فعالیت دارد و در خدمت عملیات و مدیریت سازمان است، میتواند کمک بزرگی به سازمان در دستیابی به هدفها باشد. در حقیقت حسابرسی داخلی یکی از حلقه های زنجیره ارزش آفرینی در سازمان های نوین است که در چارچوب نظام راهبری شرکتی، نقش مهمی را در توسعه پایدار شرکت ایفا میکند (ساسانی و شریفی راد، ۱۴۰۰). از واحد حسابرسی داخلی انتظار ارزش افزایی برای سازمان با ارائه طیف گسترده ای از خدمات از جمله اطمینان بخشی و حسابرسی عملیاتی و همچنین مشاوره به مدیریت در انواع موضوعات مربوط میروند. بنابراین حسابرسی داخلی برای تحقق هدف اصلی خود که همان ارزش آفرینی برای سازمان است، بایستی اثربخش باشد. ساختار کیفیت حسابرسی از سازه های گوناگون کمی و کیفی از قبیل توانایی های حسابرس و اجرای ضوابط حرفه ای تشکیل شده و به همین دلیل اندازه گیری آن دشوار است. از آنجاکه عوامل زیادی بر کیفیت حسابرسی تأثیر میگذارد، تبیین کیفیت حسابرسی، موضوعی با اهمیت محسوب میشود. یکی دیگر از شاخص های کمی اندازه گیری کیفیت حسابرسی را میزان مراقبت حرفه ای حسابرس و توانایی نظارت آن یعنی دوره ی تصدی حسابرس میدانند. هرچه دوره ی تصدی حسابرس بیشتر باشد، شناخت او از صاحبکار و تخصص او در آن صنعت خاص بالاتر رفته و موجب افزایش کیفیت حسابرسی خواهد شد.

مروری بر پیشینه تحقیق

با توجه به عنوان پژوهش حاضر تحقیقی مشابه پیدا نگردید اما با توجه به بررسی های بعمل آمده تحقیقاتی که بخش هایی از بدنه پژوهش حاضر را مورد حمایت قرار دهند انجام گرفته است که به بخشی از آنها اشاره می گردد.

جدول (۱): خلاصه تحقیقات انجام شده داخلی و خارجی

محقق	سال	نتایج
نمازی محمد و همکاران	۱۳۹۷	تحقیقی تحت عنوان اخلاق حرفه ای حسابرسی در ایران: انجام دادند. نتایج نشان داد که آیین رفتار حرفه ای برانگیزش و همچنین، عملکرد حسابرسان معنادار است و تأثیر دارد،
تابنده صالحی	۱۳۹۹	در پژوهشی با عنوان رابطه اخلاق حرفه ای حسابرس و کیفیت حسابرسی به این نتیجه رسیدن که اخلاق حرفه ای در حسابرسی بر کیفیت گزارشات حسابرسی تأثیر مثبتی دارد.
کیم و کیم	۲۰۱۵	در پژوهشی در خصوص مقایسه تأثیر نگرشهای سنتی و ارزشهای فرهنگی بر درک مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتهای کرهای به این نتیجه رسیدند که تأثیر نگرش و باورهای بنیادی و سنتی بر درک مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتهای نسبت به تأثیر ارزشهای فرهنگی هوفستد با اهمیت تر است.
ویلیکینز و باود	۲۰۲۰	آثار اندازه مؤسسه حسابرسی را بر کیفیت حسابرسی به آزمون گذاشتند و برای اندازه حسابرسی، عواملی چون سهم بازار حسابرس، تعداد صاحبکاران مؤسسه حسابرسی و قرار دادند. در نهایت نتایج پژوهشهای ایشان نشان داد، رابطه

معناداری بین اندازه حسابرس و کیفیت حسابرسی وجود ندارد.

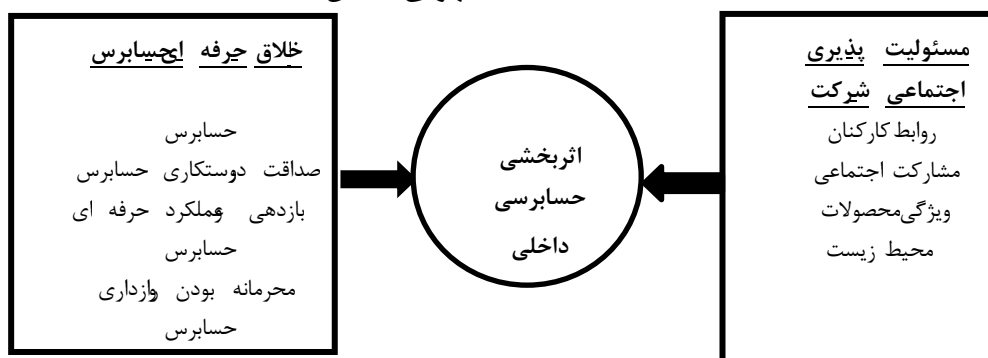
روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات، توصیفی و از نوع پیمایشی و به طور مشخص مبتنی بر مدلسازی معادلات ساختاری است. جامعه آماری شامل مدیرعاملین و مدیران مالی و حسابداران و حسابرسان و بازرسان داخلی که در شرکتها مشغول فعالیت می باشد که برای نمونه گیری از جامعه مورد مطالعه، از روش نمونه گیری تصادفی ساده با تخصیص متناسب به کمک جدول گرجسی و مورگان استفاده شد و تعداد ۲۶۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. سپس برای آزمون فرضیه های تحقیق از مدل رگرسیونی استفاده شده است که تعداد ۲۰ شرکت از شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران جامعه آماری مورد نظر را تشکیل می دهند. برای گردآوری داده ها از پرسشنامه استفاده شده که پس از بررسی ادبیات مربوطه، برای متغیر اخلاق حرفه ای از مدل پرسشنامه ارایه شده در تحقیقات بوهوایا و همکاران (۲۰۱۵) و پرسشنامه اخلاق حرفه ای حسابرسی صالحی (۱۳۹۸) و برای اندازه گیری مسئولیت پذیری اجتماعی از پرسشنامه آرچی کارول (۲۰۱۷) استفاده شده است.

مدل مفهومی تحقیق

در هر کسب و کاری و از جمله شرکتهایی که برای تولید ثروت و کسب و کار ایجاد شده اند باید صد در صد مسئولیت تمام کارهای خود که جنبه اجتماعی دارند را به عهده بگیرند. این مسئولیت در کسب و کار معمولی بر عهده صاحب آن و در شرکتها بر عهده هیئت مدیره و مدیر عامل آن شرکت است. اخلاق حرفه ای مجموعه ای از بایدها و نبایدها است که کارکنان یک سازمان (جامعه) در جهت تحقق کامل شرایط کمی و کیفی کاری که تعهد کرده اند باید رعایت کنند که نماد آن صداقت در رفتار، گفتار و کردار است (طهماسبی، ۱۳۹۸).

شکل (۱): مدل مفهومی تحقیق

فرضیات تحقیق

- ۱- مسئولیت پذیری اجتماعی بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد.
- ۲- اخلاق حرفه ای حسابرسی طبق مدل بوهوایا و همکاران بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد.

مدل رگرسیونی تحقیق

برای آزمون فرضیه های تحقیق از مدل ترکیبی زیر استفاده شده است:

$$DA_{i,t} = \beta_1 CSRI_{i,t} + \beta_2 PEAI_{i,t} + \beta_3 SRSRI_{i,t} + \beta_4 SPSRI_{i,t} + \beta_5 FSRPI_{i,t} + \beta_6 ERSI_{i,t} + \beta_7 PCCAI_{i,t} + \beta_8 HIAI_{i,t} + \beta_9 EPPAI_{i,t} + \beta_{10} IOAI_{i,t} + \beta_{11} CCAI_{i,t} + \varepsilon$$

که در این مدل:

متغیر وابسته: DA: کیفیت حسابرسی

در این تحقیق، کیفیت حسابرسی بوسیله اقلام تعهدی غیر عادی سنجیده شده است.

اقلام تعهدی، اقلام تعهدی غیر اختیاری (عادی) و اقلام تعهدی اختیاری (غیرعادی) اینگونه محاسبه میشود:

$$ACC_{it} = NI_{it} - CFO_i$$

$$NDACC_{it} = \Delta(AR_{it} + I_{it} + P_{it}) - \Delta(AP_{it} + TP_{it})$$

$$DA_{it} = ACC_{it} - NDACC_{it}$$

که در این مدل:

ACC = جمع اقلام تعهدی.

I = موجودی مواد و کالا.

NI = سود خالص قبل از اقلام غیرمترقبه.

AR = حسابهای دریافتی.

DEP = هزینه استهلاک.

P = پیش پرداختها.

CFO = جریان نقدی عملیاتی.

AP = حسابهای پرداختی.

NDACC = اقلام تعهدی (غیر اختیاری) عملیاتی.

TP = مالیاتهای پرداختی

DA = اقلام تعهدی غیرعملیاتی (اختیاری).

متغیرهای مستقل:

CSR: شاخص مسئولیت پذیری اجتماعی

شاخص مولفه های مسئولیت پذیری اجتماعی طبق پرسشنامه مسئولیت پذیری اجتماعی آرچی کارول (۱۹۹۷):

جدول (۲): شاخص مولفه های مسئولیت پذیری اجتماعی طبق پرسشنامه مسئولیت پذیری اجتماعی

متغیر مستقل	مولفه	سوالات مربوط به هر مولفه
مسئولیت پذیری اجتماعی	روابط کارکنان	۷-۱
	مشارکت	۱۴-۸
	ویژگی محصول	۲۲-۱۵
	بعد محیط ریست	۲۸-۲۳

شاخص اخلاق حرفه ای حسابرسان (PEA):

شاخص مولفه های اخلاق حرفه ای حسابرسان طبق پرسش نامه اخلاق حرفه ای حسابرس بوهاوایا و همکاران (۲۰۱۹):

جدول (۳): شاخص مولفه های اخلاق حرفه ای حسابرسان طبق پرسشنامه اخلاق حرفه ای حسابرس

متغیر مستقل	مولفه	سوالات مربوط به هر مولفه
اخلاق حرفه ای حسابرسی	رفتار و مراقبت حرفه‌ای حسابرس	۸-۱
	صداقت و درستکاری حسابرس	۱۸-۹
	بازدهی و عملکرد حرفه‌ای حسابرسی	۲۴-۱۹
	استقلال و بی طرفی و عینیت حسابرسی	۳۴-۲۵
	محرمانه بودن و رازداری حسابرس	۳۶-۳۵

یافته های تحقیق

تحلیل ویژگی های جمعیت شناختی نمونه نشان میدهد که تعداد ۵۶۸٪ پاسخگویان مردان و ۵۳۱٪ دیگر آنها زنان میباشند. همچنین ۱۶٪ درصد از پاسخ دهندگان کمتر از ۵ سال و ۲۱ درصد ۶ تا ۱۰ سال و ۱۱ درصد ۱۱ تا ۱۵ سال و ۱۲ درصد ۱۶ تا ۲۰ سال و ۴۰ درصد بیشتر از ۲۰ سال سابقه کار داشتن.

جدول (۴): نتایج ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی مسئولیت پذیری اجتماعی

ردیف	متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE	Cv Com
۱	روابط کارکنان مسئولیت پذیری اجتماعی	۰.۸۱	۰.۹۸	۰.۵۱	۰.۴۰
۲	مشارکت اجتماعی	۰.۷۶	۰.۸۴	۰.۵۸	۰.۳۳

جدول (۵): تاثیر مسئولیت پذیری اجتماعی اخلاق حرفه ای

ردیف	ویژگی محصولات	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE	Cv Com
۳	ویژگی محصولات	۰.۷۷	۰.۸۴	۰.۵۵	۰.۵۷
۴	بعد محیط زیست مسئولیت پذیری	۰.۷۹	۰.۸۷	۰.۶۱	۰.۳۸

نتایج شاخصهای برازش مدل‌های اندازه گیری در جدول فوق آمده است. همانطور که مشاهده میشود مقدار آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی تمامی متغیرها در حد قابل قبول و بالای ۰.۷ قرار گرفته اند. همچنین مقدار AVE متغیرهای موجود در جدول نیز همگی بالاتر از حد مرز ۰.۵ می باشند. مقدار شاخص کیفیت مدل اندازه گیری (cvcom) برای تمامی متغیرها مثبت بوده و میانگین کل این شاخص برابر ۰.۳۴۳ است که نشان از کیفیت مطلوب مدل‌های اندازه گیری می باشد.

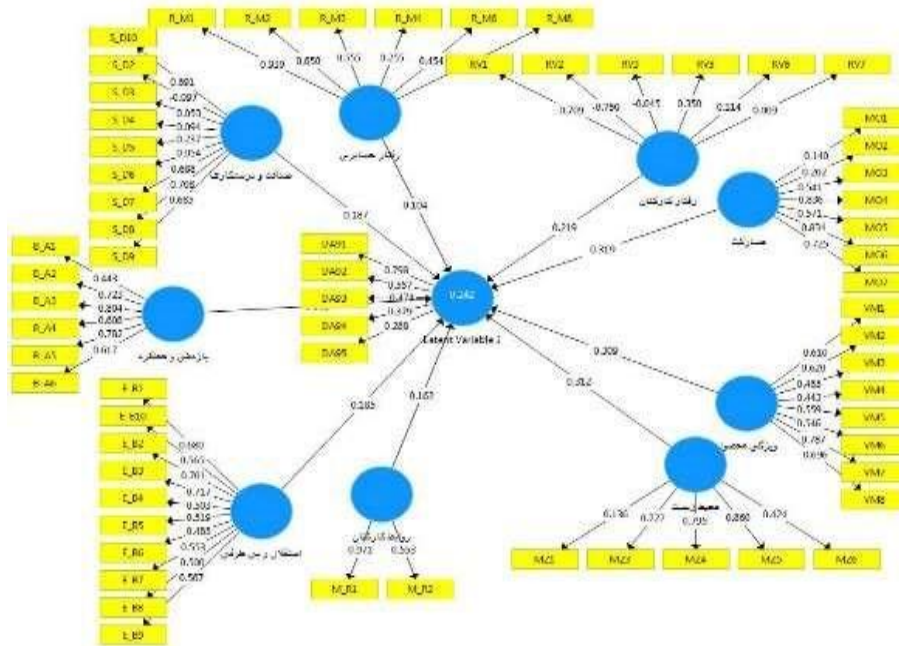
جدول (۶): نتایج ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی اخلاق حرفه ای

ردیف	متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE	Cv Com
۱	رفتار و مراقبت حرفه‌ای حسابرس	۰.۷۵	۰.۸۸	۰.۵۵	۰.۴۵
۲	محرمانه بودن و رازداری حسابرس	۰.۷۲	۰.۸۱	۰.۵۹	۰.۳۷
۳	بازدهی و عملکرد حرفه‌ای حسابرس	۰.۷۶	۰.۷۹	۰.۵۶	۰.۳۹
۴	استقلال، بی طرفی و عینیت حسابرس	۰.۷۷	۰.۸۳	۰.۶۳	۰.۴۸
۵	صداقت و درستکاری حسابرس	۰.۷۳	۰.۸۴	۰.۶۲	۰.۵۵

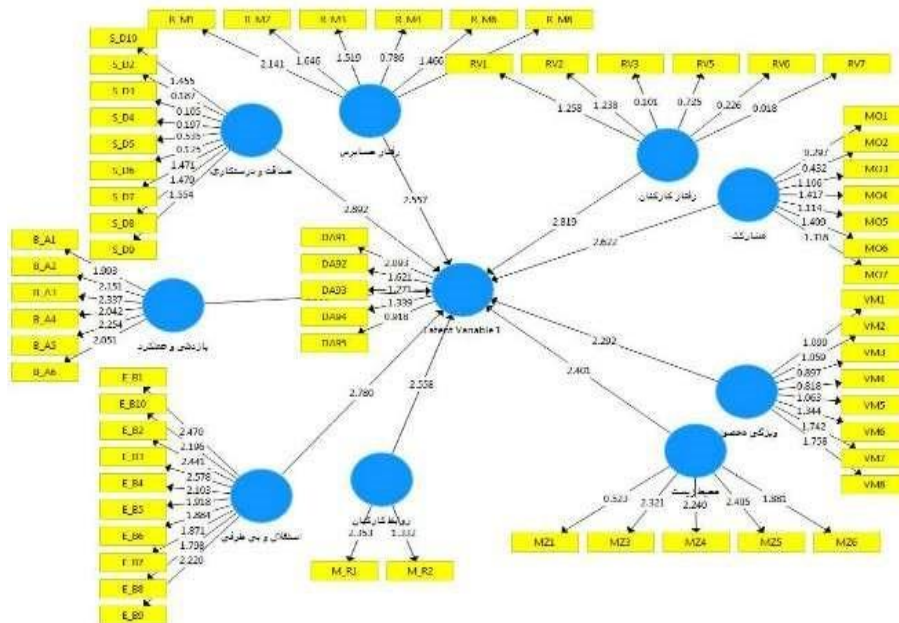
نتایج شاخص های برازش مدل‌های اندازه گیری در جدول فوق آمده است. همانطور که مشاهده می شود مقدار آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی تمامی متغیرها در حد قابل قبول و بالای ۰.۷ قرار گرفته اند. همچنین مقدار AVE متغیرهای موجود در جدول نیز همگی بالاتر از حد مرز ۰.۵ می باشند. مقدار شاخص کیفیت مدل اندازه گیری

(cvcom) برای تمامی متغیرها مثبت بوده و میانگین کل این شاخص برابر ۰.۴۵ است که نشان از کیفیت مطلوب مدل های اندازه گیری می باشد.
ضمناً برای بررسی روایی پرسشنامه از آزمون بار عاملی در نرم افزار PLS استفاده گردیده است.

نمودار (۱): بررسی مدل پژوهش در حالت بررسی ضرایب

نمودار (۲): بررسی مدل پژوهش در حالت آزمون تی

جدول (۷): خلاصه نتایج آزمون

نتیجه آزمون فرضیه	فرضیه های اصلی
پذیرش فرضیه	مسئولیت پذیری اجتماعی بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر گذار است.
پذیرش فرضیه	اخلاق حرفه ای حسابرس بر مینای مدل بوهاوایا، گاکاس و زاکی اثر بخشی حسابرسی تاثیر گذار است.

نتیجه گیری

فساد و رسوایی های مالی که در سالهای اخیر در گوشه و کنار دنیا از جمله ایران رخ داده، دامنگیر حسابرسان نیز بوده است. این موضوع باعث شده است که رعایت اخلاق حرفه ای در حرفه حسابرسی مورد تردید قرار گرفته، شهرت و مشروعیت مؤسسات حسابرسی نیز در معرض خطر باشد رفتار حرفه ای نشان دهنده مجموعه ای از قوانین و فضایل اخلاقی است و این قوانین اخلاقی برای وجود و تداوم حرفه ضروری هستند. لذا با توجه به اهمیت اخلاق و رفتار حرفه ای، و برای توانمند سازی افراد حرفه به انجام کار خود به طور کاملاً صادقانه، بی عیب و صحیح، سازمان دهندگان حرفه حسابرسی، قوانین، مقررات و اصول رفتار حرفه ای را وضع کردند. این قوانین به طور معمول شامل صداقت، راستی، وفاداری، احترام، احساس مسئولیت و نگرانی برای منافع دیگران، احتیاط، عدالت و پایبندی به قوانین و مقررات هستند. حسابرسان نیز مانند حرفه های دیگر نیاز به این اصول و یا بیشتر از آن دارند چرا که نتایج کار آنها مشتریان، جامعه خود و دیگران را تحت تاثیر قرار میدهد. بنابراین، آنها باید به قوانین اخلاق و رفتار حرفه ای، به منظور تاثیر سازنده آنها، متعهد باشند.

جامعه آماری مورد نظر در این پژوهش حسابرسان داخلی در شاغل شرکتهای هستند. شاغلان انفرادی به دلیل عدم دسترسی به نشانی آنها و اعضای غیر شاغل نیز، هم به دلیل مذکور و هم به دلیل عدم فعالیت در زمینه حسابرسی، در جامعه مورد پژوهش قرار نگرفتند.

برای نمونه گیری از جامعه مورد مطالعه، از روش نمونه گیری تصادفی ساده با تخصیص متناسب به کمک جدول گرجسی و مورگان استفاده شد و تعداد ۲۶۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. در تحقیق حاضر شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران جامعه آماری مورد نظر را تشکیل میدهند. در تحقیق حاضر برای انجام نمونه گیری از روش حذف سیستماتیک استفاده شده است. بدین ترتیب که با در نظر گرفتن جامعه آماری و معیارهای به شرح زیر اقدام به انتخاب نمونه گیری شده است که از میان جامعه آماری تنها ۲۰ شرکت تمام معیارهای مذکور را احراز کرده اند و لذا از آنها به عنوان نمونه در تحقیق حاضر استفاده شده است. پس از اندازه گیری متغیرهای تحقیق، از تجزیه و تحلیل رگرسیون خطی چند متغیره مبتنی بر تکنیک داده های پانل برای آزمون فرضیه های تحقیق استفاده گردید.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه اصلی اول تحقیق، حاکی از آن است که مسئولیت پذیری اجتماعی بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته می شود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه اصلی دوم تحقیق، حاکی از آن است که اخلاق حرفه ای حسابرس بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته می شود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه فرعی اول تحقیق، حاکی از آن است که روابط کارکنان مسئولیت پذیری اجتماعی بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته می شود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه فرعی دوم تحقیق، حاکی از آن است که مشارکت اجتماعی مسئولیت پذیری اجتماعی بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه فرعی سوم تحقیق، حاکی از آن است که ویژگی محصولات مسئولیت پذیری اجتماعی بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه فرعی چهارم

تحقیق، حاکی از آن است که محیط زیست مسئولیت پذیری اجتماعی بر اثر بخشی حسابرسی داخلی تاثیر دارد؛ در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه فرعی پنجم تحقیق، حاکی از آن است که رفتار و مراقبت حرفه ای حسابرس بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه فرعی ششم تحقیق، حاکی از آن است که صداقت و درستکاری حسابرس بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه هفتم تحقیق، حاکی از آن است که بازدهی و عملکرد حرفه ای حسابرس بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه هشتم تحقیق، حاکی از آن است که استقلال، بی طرفی و عینیت حسابرس بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه نهم تحقیق، حاکی از آن است که محرمانه بودن و رازداری حسابرس بر اثر بخشی حسابرسی تاثیر دارد. در نتیجه فرضیه تحقیق پذیرفته میشود.

تا به امروز تلاشهای متعددی برای تعریف اثر بخشی حسابرسی صورت پذیرفته است با این حال هیچکدام از آنها منجر به تعریف مورد قبول یا مورد پذیرش انجمن های حرفه های و جامعه حسابداران قرار نگرفته به طوریکه توسط جامعه بین الملل به رسمیت شناخته نشده است. زیرا از اساس، اثر بخشی حسابرسی در اصل یک مفهوم یک بعدی نبوده بلکه یک مفهوم مجتمع و چند وجهی است و عوامل متعددی چه بصورت مستقیم و چه غیرمستقیم بر روی اثر بخشی حسابرسی تاثیر میگذارند. تعدادی از این پژوهش ها، اثر بخشی حسابرسی و تاثیر آن را بر اثر بخشی و کارایی حسابرسی آزمون کرده اند و بسیاری از این مطالعات اثر بخشی حسابرسی را به طور مستقیم آزمون نکرده اند، اما عواملی را بررسی کرده اند که منجر به بهبود در کیفیت تصمیم حسابرس و در نتیجه اثر بخشی حسابرسی می شود.

در پژوهشی در ارتباط با مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها به این نتیجه رسید که مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت اثر بالقوه مثبت و پایا در کشورهای در حال توسعه به ویژه در جوامع دارای محدودیت های اجتماعی دارد. بنابراین همان طور که ورنر بیان می کند تأثیر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها بالفعل نشده است که بتواند بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر گذار باشد که شاید دلیل بالفعل نشدن آن این است که: در نظام فعلی حسابداری و گزارشگری مالی ایران، واحدهای انتفاعی از قابلیت های موردانتظار برای پاسخگویی به مسئولیت اجتماعی، برخوردار نمی باشند. تعهد حسابرس به رفتار حرفه ای کیفیت کار حسابرسی انجام شده توسط او بیشتر می کند. حسابرس نباید هر گونه عمل یا رفتار شخصی در وظایف خود که ممکن است موجب انحراف از صداقت و استقلال او شود یا نام و اعتماد حرفه ای او را به خطر اندازد و یا به دیگران آسیب رساند، انجام دهد. حسابرس باید از هر گونه پرداخت یا کمیسیون برای یک حسابرسی جدید خودداری کند. هرگز متوسل به فریب و گمراه کردن در رابطه با صلاحیت و تجربه خود و یا خدمات حرفه ای ارائه شده، نشود. هر چه تعهد حسابرس به صداقت و عینیت بیشتر باشد کیفیت کار حسابرسی انجام شده توسط او بیشتر می شود. برای افزایش صداقت لازم است که حسابرس پایبند به اعتقادات مذهبی باشد، حسابرس باید با وجود قرار گرفتن تحت فشارهای مختلف براساس شواهد بدست آمده تصمیم گیری کند، حسابرس باید قضاوتها و نظرات حرفه ای صادقانه و شفاف خود را، چه با محتوای مثبت چه منفی ارائه کند، حسابرس باید توانایی پذیرش اشتباهات خود را داشته باشد.

پیشنهادات کاربردی تحقیق

پیشنهادات فرضیه اصلی اول (مسئولیت پذیری اجتماعی)

- ۱- مسئولیت اجتماعی یک مسئله پیچیده است و برای برخورد با چنین مسئله ای، مدیران لازم است که به آن مثل سایر مسائل سازمان نگاه مدیریتی داشته باشند. آنها باید به مسئولیت اجتماعی به عنوان یک مسئله اساسی سازمان که احتیاج به برنامه ریزی، تصمیم گیری، هماهنگی و ارزشیابی دقیق هست نگاه کنند.
- ۲- سازمان ها به منظور نیل به توان پاسخگویی اجتماعی در مقابل ذی نفعان و سایر افراد جامعه، باید به دغدغه های جامعه در خصوص محیط زیست، امور اجتماعی و بشردوستانه، اهمیت داده و متناسب با فرهنگ سازمانی خود، به تدوین سیاست های مسئولیت پذیری اجتماعی مبادرت ورزند.
- ۳- مهمترین قسمت مسئولیت اجتماعی شرکت ها این است که اهداف خود را بر اساس تفکر هم زیستی سازنده با جامعه و پیشرفت دو جانبه بنا کنند.
- ۴- در روند توسعه اقتصادی و اعتلای صنعت ضرورت ایجاد می کند که بالا بردن کیفیت زندگی مردم و دخالت و سهیم بودن در رفاه عمومی در اولویت قرار گیرد.

پیشنهادات فرضیه اصلی دوم (اخلاق حرفه ای حسابرسان)

- ۱- سازمان های ناظر و حاکم بر حرفه حسابرسان دوره های آموزشی، کارگاه هایی در مورد استانداردهای حسابرسان و کار حرفه ای و قوانین اخلاقی حسابرسان به طور خاص برگزار کنند.
- ۲- یک ابزار تشویقی برای داشتن حسابرسان متعهد به اخلاق ایجاد شود، مبنای منطقی برای تعیین هزینه های حسابرسان تدوین شود، رقابت ناعادلانه محدود شود.
- ۳- همچنین برای توسعه تعهد مذهبی و تعمیق رفتار اخلاقی و دینی، برنامه آموزشی در دانشگاه ها ضرورت دارد.
- ۴- لازم است محققان و سازمان های حاکم بر حرفه حسابرسان مطالعات بیشتر در مورد جنبه های اخلاقی حسابرسان و بهبود اخلاق حسابرسان به دلیل اهمیت و نقش برجسته آن در بررسی اطلاعات مالی شرکت ها، انجام دهند.

منابع

- ✓ ایمانی خوشخو، امید، صالحی، محمدعلی، (۱۳۹۴)، ضرورت اخلاق حرفه ای در حسابداری و حسابرسان و چالش های پیش رو، کنفرانس بین المللی جهت گیری های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تبریز، سازمان مدیریت صنعتی نمایندگی آذربایجان شرقی.
- ✓ صالحی، تابنده، (۱۳۹۵)، رابطه اخلاق حرفه ای حسابرسان و کیفیت حسابرسان، فصلنامه اخلاق در علوم فناوری، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۴۵-۵۹.
- ✓ حاجی نژاد، عاطفه، امسیا، المیرا، (۱۳۹۳)، بررسی اهمیت اخلاق در حسابداری و حسابرسان در زمینه های مختلف، اولین کنفرانس بین المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری و علوم اجتماعی رشت، شرکت کارآفرینان دانشگاهی منطقه آزاد انزلی.
- ✓ حجابی، حسین، مهدی زاده، حسن، بشارت، علی، (۱۳۹۴)، نقش سرمایه اجتماعی و اخلاق حرفه ای در توسعه، کنفرانس بین المللی جهت گیری های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری تبریز، سازمان مدیریت صنعتی نمایندگی آذربایجان شرقی.
- ✓ حیدریان، فرزاد، (۱۳۹۴)، بررسی تاثیر اصول اخلاقی حسابرسان بر قضاوت حرفه ای حسابرسان، اولین همایش بین المللی حسابداری، حسابرسان و مدیریت و اقتصاد، اصفهان، دبیرخانه همایش.

- ✓ رویایی، رضاعلی، مهردوست، حسین، (۱۳۹۸)، بررسی نقش مدیران فرهنگی در ارتقای مسئولیت اجتماعی بررسی موردی مدیران تک پست سازمان صدا و سیما، مجله پژوهش نامه علوم اجتماعی سال سوم، شماره ۳، صص ۴۳-۶۰.
- ✓ سام دلیری، بهنام، آذین فر، کاوه، (۱۴۰۰)، تاثیر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت و اخلاق حرفه‌ای حسابرس بر مبنای مدل بوهاویا، گاس و زاکي بر کیفیت حسابرسی، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۲، صص ۱۳۱-۱۴۶.
- ✓ سعیدی پور، مریم، فرنام، مدینه، (۱۳۹۵)، بررسی تاثیر مسئولیت پذیری اجتماعی از بعد از قانونی اقتصادی و اخلاقی بر عملکرد شرکت، نخستین کنفرانس بین المللی پارادیم های نوین مدیریت هوشمندی تجاری و سازمانی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- ✓ شکورنیا، روزین، سیار، حامد، (۱۳۹۹)، بررسی ارتباط بین حاکمیت شرکتی، کیفیت حسابرسی و عملکرد شرکتهای، دومین کنفرانس بین المللی مدیریت و حسابداری، تهران، موسسه آموزش عالی صالحان.
- ✓ گنجی ارجنکی، سمیه، عظیم، مجید، (۱۳۹۹)، تأثیر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی، پایگاه مجلات تخصصی نور، شماره ۱۷، صص ۱۱۷-۱۳۷.
- ✓ علی مدد، مصطفی، (۱۴۰۰)، اخلاق و آئین رفتار حسابداران حرفه‌ای، پایگاه مجلات تخصصی نور، شماره ۶۱، صص ۲۵-۳۸.
- ✓ نمازی، محمد، بایزیدی، انور، جبارزاده کنگرلویی، سعید، (۱۳۹۸)، بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، انجمن حسابداری ایران، دوره ۳، شماره ۹، صص ۴-۲۱.
- ✓ Babalola, Y. (2021), "The Impact of Corporate Social Responsibility on Firms' Profitability in Nigeria", *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences - Issue 45*, 1450-2275.
- ✓ Bouhawia M, Gugus I, Zaki B. (2021) "The effect of working experience, integrity, competence, and organizational commitment on audit quality". *IOSR Journal of Economics and Finance*; (60-67).
- ✓ Dkhili, H., & Ansi, H(2022) "The Link between Corporate Social Responsibility and Financial Performance: The Case of the Tunisian Companies". *Journal of Organizational Knowledge Management*.
- ✓ Zhu, D., & Tan, K(2020) "Issues and challenges of CSR practices in textile industry: an empirical study in Suzhou, China". *Management and Enterprise Development Journal*, (759-772.).
- ✓ Chen, Ken Y.; Elder, Randal J.; Hsieh, Yung-Ming. (2020) Corporate Governance and Earnings Management: "The Implications of Corporate Governance Best Practice Principles for Taiwanese Listed Companies", *journal of contemporary accounting and economics*, Vol.3, No. 2 pp 73105-
- ✓ Karna, e, a. (2022) "Social responsibility in environmental marketing planning". *European Journal of Marketing*, Vol 37.
- ✓ Wooten. Thomas (2019) "Research About Audit Quality". *The CPA Journal*. Jauuary
- ✓ Holme, R., & Watts, P. (2018) "Corporate Social Responsibility: Making good business sense". *WorldBusiness Council for Sustainable Development*, p.p132.
- ✓ Carroll, A. (2021) "Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct". *Business & Society*, 38, 268-295.
- ✓ Davidson R. A. and D. Neu.)1993(. "A Note on Association between Audit Firm Size and Auditor Quality", *Contemporary Accounting Research*, (1993, 479-488).

- ✓ Carroll, B. Archie (2019) “The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Corporate Stakeholders”, Business Horizons, Vol. 34)July-August(. 24. Gray, R.; Owen, D) and K. Maunders (2022) “Corporate Social Reporting: Emerging Trends in Accountability and the Social Contract”, Accounting, Auditing and Accountability Journal, Vol. 1, No. 1, pp. 6-.02
- ✓ DeAngelo, L. (2019) "Auditor size and auditor quality". Journal of Accounting & Economic (December 183-199. S.).
- ✓ Garkaz ،M Dazeh N. (2021) “Relationship between moral reasoning ‘moral thinking,’ moral intention and moral inclination among formal accountant. Ethics in Science & Technology; (:115-.121).
- ✓ Verner,S(2019) “Audit independence ‘quality ‘and credibility: effects on reputation and sustainable success of CPAs in Thailand”. International Journal of Business Research; (:1-.52).